

بررسی رابطه بین حس زیبایی‌شناسی و باورهای مذهبی با رفتارهای محیط زیستی (مورد مطالعه شهر کرمان)

علی مرادی^{۱*}

Moradi.pop@gmail.com

جمیله اسفندیارپور^۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۶/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۹/۴/۱۳

چکیده

زمینه و هدف: بحران محیط زیستی در قالب تغییر در آب و هوا، کاهش تنوع زیستی، تخریب محیط زیست، فجایع به وجود آمده ناشی از آن، کمبود آب و بسیاری دیگر از مشکلات، واقعیت‌هایی هستند که تغییراتی را در الگوهای زندگی نسل حاضر ایجاد کرده‌اند و آینده را نیز تحت تأثیر قرار خواهند داد. سؤال اصلی این پژوهش این است که رابطه بین حس زیبایی‌شناسی و باورهای مذهبی با رفتارهای محیط زیستی با تأکید بر شهر کرمان چیست؟ هدف این پژوهش بررسی رابطه بین حس زیبایی‌شناسی و باورهای مذهبی با رفتارهای محیط زیستی است. **روش بررسی:** روش مطالعه پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری شهروندان بالای ۱۶ سال شهر کرمان است. بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران تعداد ۳۷۴ پرسشنامه مبنای تحلیل قرار گرفتند. تحلیل‌های آماری با استفاده از دو نرم‌افزار SPSS و AMOS انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل (SPSS) نشان می‌دهد که حس زیباشناختی محیط زیستی و باورهای دینی مردم با رفتارهای محیط زیستی رابطه معنادار دارند. به این معنا که با ارتقای حس زیبایی‌شناسی مردم و همچنین تقویت باورهای دینی آن‌ها، گرایش به انجام صحیح رفتارهای محیط زیستی افزایش می‌یابد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که حس زیبایی‌شناسی با $(T=7/21)$ و معنی‌داری $(Sig.T=0/000)$ توانسته است به تنهایی ۰/۳۵ درصد از تغییرات درونی رفتارهای محیط زیستی را تبیین نمایند. نتایج حاصل از مدل معادله ساختاری (AMOS) نشان می‌دهد که میزان استفاده از رسانه‌ها با ضریب رگرسیون ۰/۱۷۵، حس زیبایی‌شناسی با مقدار ۰/۱۸۳ و پایگاه اقتصادی اجتماعی با مقدار ضریب رگرسیون استاندارد برابر ۰/۱۶۰- بر متغیر وابسته تأثیر معنادار دارند. **بحث و نتیجه‌گیری:** استنباط می‌شود که در جامعه‌ای که افراد از ذوق و سلاقت زیبایی‌شناسی برخوردار باشند و نسبت به محیط زیست خود علاقه نشان دهند، رفتارهای مسئولانه و صحیح خود را در برابر طبیعت و زیست‌بوم خود انجام خواهند داد.

واژه‌های کلیدی: حس زیبایی‌شناسی، باورهای مذهبی، رفتارهای محیط زیستی، رسانه جمعی.

۱- دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد اسلام‌آباد غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلام‌آباد غرب، کرمانشاه، ایران. * (مسوول مکاتبات)

۲- دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

Investigating the Relationship between Sense of Aesthetics and Religious Beliefs with Environmental Behaviors (studied in Kerman)

Ali Moradi ^{1*}

Moradi.pop@gmail.com

Jamileh Esfandiarpour ²

Admission Date: August 31, 2020

Date Received: July 3, 2020

Abstract

Background and Objective: Environmental crises in the form of climate change, biodiversity loss, environmental degradation, catastrophes, water scarcity and many other problems are facts that have changed the way of life of the present generation and the future. Will be affected. The main question of this research is what is the relationship between aesthetic sense and religious beliefs with environmental behaviors with emphasis on the city of Kerman? The aim of this study is to investigate the relationship between aesthetic sense and religious beliefs with environmental culture.

Material and Methodology: The method of survey study and data collection tool is questionnaire. Statistical population is citizens of Kerman city over 16 years. According to the Cochran sampling formula, 374 questionnaires were analyzed. Statistical analysis was performed using SPSS and AMOS software.

Findings: The results of the analysis (SPSS) show that the sense of environmental aesthetics and religious beliefs of people have a significant relationship with environmental behaviors. This means that by promoting people's sense of aesthetics as well as strengthening their religious beliefs, the tendency to perform environmental behaviors correctly increases. The results of multiple regression show that aesthetic sense ($T= 7.21$) and significant ($Sig= T = 0.000$) were able to explain 0.35 of internal environmental variations alone. The results of structural equation modeling (AMOS) show that media use with 0.175 regression coefficient, 0.183 aesthetic sense, and socioeconomic base with standard regression coefficient of -0.160 have significant effect on dependent variable.

Discussion and Conclusion: It is inferred that in a society where people have aesthetic tastes and are interested in their environment, they will behave responsibly and correctly towards nature and their ecosystem.

Key words: Aesthetic sense, Religious Beliefs, Environmental Culture, Mass Media.

1- Associate Professor, Department of Sociology, Eslam Abad-E-Gharb Branch, Islamic Azad University, Eslam Abad-E-Gharb, Kermanshah, Iran. **(Corresponding Author)*

2- Ph.D. Student of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین چالش‌های قرن حاضر که بشر امروزی با آن روبرو است مسائل محیط زیستی است و همین امر باعث شد تا محققان و متخصصان محیط‌زیست به بررسی همه ابعاد مربوط به بحران محیط‌زیست بپردازند. به اعتقاد Callicot (۱) دو رویکرد در رفتار محیط زیستی وجود دارد: نخست، رویکرد انسان‌محور است که به موجب آن همه چیز بر اساس محاسبه هزینه و سود صورت می‌گیرد. دوم رویکرد غیر انسان‌محوری است که بر اساس آن، طبیعت از ارزش ذاتی به عنوان یک موضوع مقدس برخوردار است. این رویکرد محیط‌زیست را به عنوان یک هدیه مقدس در کلیت زیبای خود می‌بینند و مسئولیت خود را برای محافظت از آن برای نسل‌های آینده می‌پذیرد. زیباشناسان ادعا کردند که تجربیات زیباشناسی الهام گرفته از طبیعت، سنگ بنای ترویج و ارتقای فرهنگ محیط زیستی است (۲، ۳). ثابت شده است که امکانات سازگار با محیط‌زیست که مطابق با اولویت‌های زیبایی‌شناختی مردم طراحی شده‌اند، بیشتر مورد قدردانی و حمایت عموم قرار می‌گیرند (۴، ۵). تجربه حفاظت از محیط‌زیست نشان می‌دهد که نگرانی ما نسبت به محیط‌زیست ریشه در عشق به زیبایی طبیعت دارد تا دلایل شناختی (۴۰). Carroll (۶) تأکید می‌کند که قدردانی از طبیعت از احساسات و تخیل نشئت می‌گیرد؛ برای مثال، برگ‌های پوسیده و افتاده، مانند نرمی فرش هستند و به مردم این احساس را می‌دهند که آن‌ها به خانه بازگشته‌اند. از سوی دیگر، Rolston (۷) اظهار می‌کند اگر تجربیات زیبایی‌شناختی واقعاً می‌تواند حس تعهد را ایجاد کند، حساسیت فرد به زیبایی‌شناسی ممکن است عامل اصلی در جنبش حفاظت از محیط‌زیست باشد. از طرف دیگر، اکثر پیروان مذهبی ادیان در سراسر جهان استدلال می‌کنند که دین آن‌ها دید مثبتی به طبیعت دارد. اگرچه آموزه‌های دینی بسیاری در همه این ادیان وجود دارد که نشان‌دهنده اهمیت طبیعت و محافظت از آن است، اما برخی از محققان غربی تا آنجا پیش‌رفته‌اند که استدلال می‌کنند علت مشکلات زیست‌محیطی به رویکرد دینی بستگی دارد (۸). با این حال در مورد نقش و تأثیر دین‌داری بر رفتارهای محیط زیستی، غالب تحقیقات

درصد آزمون نظریه White بودند. وی معتقد است برخی ادیان همچون مسیحیت به علت انسان‌محور بودنشان، تسلط انسان بر طبیعت را مجاز می‌دانند. در مقابل، برخی صاحب‌نظران (۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲) معتقدند در دین اسلام، آموزه‌های عملی فراوانی برای حفظ محیط و منابع طبیعی آن وجود دارد. Nasr (۱۲) مسئله تعادل محیط زیستی را در بستر دینی مطرح می‌کند؛ بر حسب نگاه جهان‌شناسانه وی، طبیعت، انسان، خدا و زمین نظامی متعادل و طبیعی دارند. Nokel (۱۳) بحران محیط زیستی را بحرانی معنوی می‌داند. تأکید وی بر هدایت معنوی و روحانی است تا از طریق آن معنویت جایگزین مصرف‌زدگی شود. از دیدگاه Stern (۱۴) برخی روایت‌ها بر ارزش‌های مذهبی تأکید می‌کنند و می‌گویند بعضی عقاید یهودی - مسیحی زمینه را برای بی‌ارزش کردن محیط‌زیست فراهم می‌کنند و بعضی باورها که محیط‌زیست را مقدس می‌دانند، توجه به محیط‌زیست را افزایش می‌دهند. استان کرمان یکی از پهناورترین استان‌های ایران است که حدود ۱۱ درصد از خاک ایران را در بر گرفته است. در دهه‌های اخیر عدم توجه به اثرات زیست‌محیطی، فعالیت‌های مختلف صنعتی، خدماتی و تولیدی مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده محیط‌زیست انسانی و طبیعی در استان بوده است. گزارش نهادهای رسمی در کرمان مبنی بر خشکی و کم‌آبی قنات‌ها در اثر برداشت بی‌رویه از سفره‌های آب زیرزمینی، تخریب عرصه‌های طبیعی، تبدیل رودخانه‌ها به فاضلاب خانه در اثر رفتارهای غیرمسئولانه، تعطیلی تعدادی از کارخانه‌ها، صنایع و معادن در حال احداث، توسط سازمان محیط‌زیست به دلیل عدم رعایت استانداردها، شکار حیوانات بومی منطقه، آتش‌سوزی جنگل‌ها و مراتع، استفاده بی‌رویه از خودروهای فرسوده و شخصی با توجه به پیامدهای زیست‌محیطی آن، مصرف بیش‌ازحد آب، برق و گاز در ساعات اوج مصرف و غیره، از دیگر معضلات زیست‌محیطی جامعه‌ی مورد مطالعه است. نقش و تأثیر نگرش زیباشناختی و دین‌داری بر فرهنگ محیط زیستی مورد توجه برخی از محققان داخلی و خارجی قرار گرفته است. یافته‌های Valizadeh و Bizhani (۱۵) حاکی از وجود

مروری بر مبانی نظری

با توجه به این که پژوهش حاضر موضوعی بین‌رشته‌ای است و برای تبیین کامل آن از دیدگاه‌های نظری متعددی استفاده به عمل آمد، لذا بیان خلاصه‌ای از دیدگاه‌ها و همچنین تبیین رفتارهای محیط زیستی، علت و عوامل مرتبط با این رفتارها ضرورت دارد.

نظریه Giddens: Giddens جنبش‌های محیط زیستی را کوششی برای استقرار فردی بنیادهای اخلاقی و امنیت هنجاری در زندگی مردم می‌داند. اخلاقیاتی که وی آن را می‌پسندد، آن اصولی هستند که در دنیای امروزی و شهرنشینی از بین رفته‌اند (۲۳). به نظر Giddens سیاست‌های محیط زیستی بیشتر به این که شخص چگونه زندگی می‌کند و همچنین موضوعات مربوط به هویت شخصی است را دربر دارد. رشد نگرش‌ها و ارزش‌ها نمی‌تواند مبتنی بر برنامه‌های سطحی باشد و باید از نگرشی سیستمی در این زمینه بهره برد که مشتمل بر استفاده از شاخص‌های آگاهی‌بخشی همراه با تغییر انگیزه‌های اخلاق درونی که از ضمیر ناخودآگاه انسانی سرچشمه می‌گیرد و در کنار آموزش و انتقال آگاهی، به تغییر در نگرش‌ها و ارزش‌های محیط زیستی نیز در قالب آموزش‌های رسمی و غیررسمی در قالب آموزش و پرورش، آموزش عالی، رسانه، آموزش زنان و... بهره‌گیری نمود (۲۴).

نظریه Englehart: Englehart معتقد است که همزمان با حرکت جوامع غربی از فاز صنعتی به فاز فراصنعتی توسعه به نظر می‌رسد که اولویت‌های ارزشی اساسی مردم در حال تغییر است؛ انتقال از جامعه صنعتی به فراصنعتی سبب تأکید فزاینده بر خودبیانگری می‌شود و متناظر با آن، افزایش ثروت کلی جامعه موجب تغییر ارزش‌ها از تأکید شدید بر امنیت جانی و اقتصادی به تأکید فزاینده بر رفاه ذهنی و کیفیت زندگی می‌شود (۲۵). وی می‌گوید که این ارزش‌ها می‌تواند به صورت تأکیدی بر آزادی شخصی و سیاسی، مشارکت، برابری، مدارا با اقلیت‌ها و کسانی که عقاید مخالف دارند، پذیرش ایده‌ها و سبک‌های جدید زندگی، حفاظت از محیط‌زیست و توجه به کیفیت مسائل زندگی تبلور یابند (۲۶).

رابطه‌ی معنی‌داری میان نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی با متغیرهای دانش زیبایی‌شناسی، معنویت، اخلاق و محیط بود. نتایج تحقیق karimi (۱۶) بیانگر آن بود که رفتار مصرف آب از عواملی نظیر دانش محیط زیستی، آگاهی در مورد مصرف آب، نگرش محیط زیستی و میزان دین‌داری افراد تأثیر می‌پذیرد. Shahnoshi and Abdollahi (۱۷) نقش عواملی چون سن، سطح تحصیلات، محل تولد، بومی بودن، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و نزدیکی با طبیعت بر فرهنگ محیط زیستی را مورد تأیید قرار دادند. Wang & Yu (۱۸) در مقاله‌ای نشان دادند که شناخت عقلانی و ادراک زیباشناختی مکمل یکدیگرند و می‌توانند رفتار محیط زیستی را تقویت نمایند. یافته‌های Haydari Sareban (۱۹) نشان می‌دهد چهار مؤلفه تقویت سرمایه اجتماعی و تعلق سرزمینی، ارتقای ظرفیت‌های شناختی و ترویج مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تقویت اخلاق‌مداری اجتماعی و ترویج سبک زندگی حافظ محیط زیست و تقویت شاخص‌های رفاه اجتماعی و بهبود رضایت‌مندی بر رفتارهای محیط زیستی تأثیرگذار است. همچنین یافته‌های Dastras and Khajeh Nori (۲۰) نشان می‌دهد که بین عوامل جامعه‌شناختی با محیط زیست، نگرش زیست‌محیطی، ارزش زیست‌محیطی با رفتار زیست‌محیطی رابطه معناداری وجود دارد. به اعتقاد Kose و همکاران (۲۱) افرادی که از سواد، آگاهی و حساسیت محیط زیستی برخوردار هستند، می‌توانند به بهترین نحو با مشکلات محیط زیستی مقابله نمایند. نتایج پژوهش Novah و Foroutankia (۲۹) نشان داد که بین متغیرهای گرایش به محیط‌زیست، هنجارهای ذهنی، قصد انجام رفتار، باورهای رفتاری و باورهای هنجاری با فرهنگ محیط زیستی رابطه معنادار وجود دارد. براین اساس این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که رابطه بین حس زیبایی‌شناسی و باورهای مذهبی با رفتارهای محیط زیستی با تأکید بر شهر کرمان چیست؟ اهداف این مطالعه: الف- تعیین رابطه بین حس زیبایی‌شناسی و رفتارهای محیط زیستی، ب- تعیین رابطه بین باورهای مذهبی و رفتارهای محیط زیستی و ج- مقایسه وضعیت رفتارهای زیست‌محیطی مردم در دو روزه زمانی حال و ده سال قبل

شکل‌دهی انگیزه‌های ذاتی ما هستند. ارزش‌های شخصی بیشتر متأثر از نظام‌های خرد شامل شبکه اجتماعی خانواده، همسایه‌ها، دوستان؛ همچنین از سیستم‌های بیرونی مانند رسانه‌ها و سازمان‌های سیاسی تأثیر می‌پذیرد. یکی از راه‌های نشان دادن شکل‌گیری ارزش‌های محیط زیستی بررسی تجربیات زندگی است که باورها و ارزش‌های محیط زیست‌گرایان فعال را شکل می‌دهد (۱). از دیدگاه Fietkau و Kessel پنج متغیر بر رفتار محیط زیستی تأثیر دارند. این متغیرها عبارت‌اند از: ۱- نگرش و ارزش‌های محیط زیستی ۲- امکان عمل به صورت دوست‌دار محیط‌زیست ۳- محرک‌های رفتار ۴- بازخورد ادراک شده در مورد رفتار محیط زیستی و ۵- دانش (۳).

نظریه Tohme: Tohme معتقد است که میزان احترام شهروندان هر جامعه به اخلاق محیطی و حفاظت از محیط طبیعی، از جمله معیارهای سنجش میزان توسعه فرهنگی در آن جامعه محسوب می‌شود. او معتقد است فرهنگ و جامعه با هم در تعامل هستند و فرهنگ، هدایت‌کننده‌ی عملکرد افراد جامعه است. به این ترتیب که با تغییر فرهنگ، می‌توان رفتار مردم را تغییر داد (۲۷).

نظریه Fietkau و Kessel: مدل رفتار محیط زیستی Fietkau و Kessel نیز مبتنی بر یک عامل جامعه‌شناختی یعنی ارزش‌ها قرار دارد. ارزش‌ها مسئول

جدول ۱- ماتریس چارچوب نظری

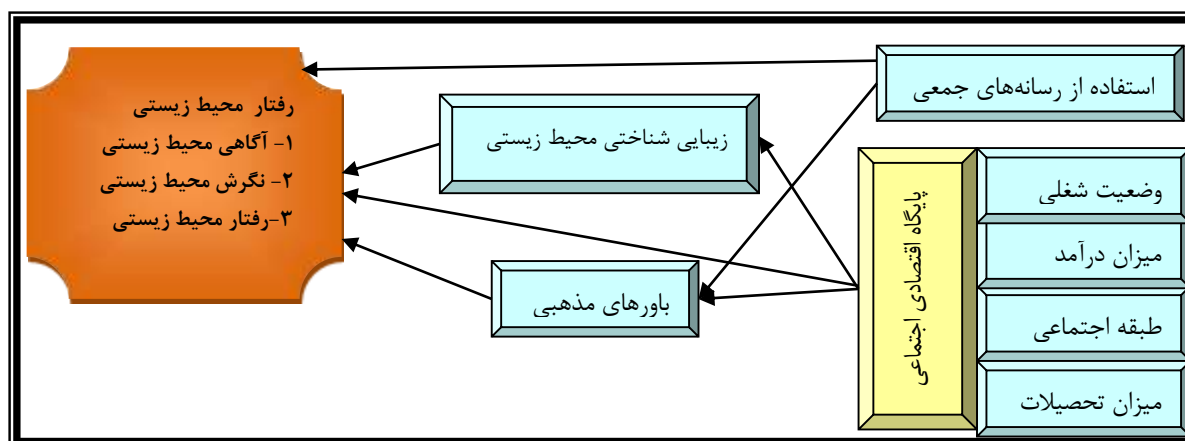
Table 1. Theoretical framework matrix

نظریه	شرح نظریه	فرضیه مستخرج از نظریه
اینگلهارت	اینگلهارت نیازهای زیست‌شناختی و نیاز امنیتی را به عنوان نیازهای مادی (طبیعی) و ارزش‌های متناظر با آن‌ها را ارزش‌های مادی نام نهاده است و بقیه نیازها، را نیازهای اجتماعی و خودشکوفایی و ارزش‌های متناظر با آن‌ها را نیز ارزش‌های فرامادی نام نهاده است. توجه به محیط‌زیست و احساس مسئولیت در قبال آن، ذیل نیازهای فرامادی و شاخه زیباشناختی ذهنی قرار می‌گیرد.	باورهای دینی با ارتقاء فرهنگ زیست‌محیطی رابطه معناداری دارد.
اینگلهارت	فرامادی‌گرایان اولویت بیشتری به ابراز وجود و کیفیت زندگی می‌دهند. اینگلهارت، می‌گوید که ارزش‌های مردم غرب از تأکید زیاد بر رفاه مادی و امنیت جانی، به تأکید بیشتر بر کیفیت زندگی تغییر کرده است.	بین باورهای دینی و فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان رابطه وجود دارد.
اینگلهارت	رونالد اینگلهارت آمریکایی در کتاب تحول فرهنگی معتقد است که پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد در گرایش آن‌ها به ارزش‌های مادی و فرا مادی تأثیر دارد.	بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگ زیست‌محیطی رابطه وجود دارد.
ژرژ تومه	میزان احترام شهروندان هر جامعه به اخلاق محیطی و حفاظت از محیط طبیعی، از جمله معیارهای سنجش میزان توسعه فرهنگی در آن جامعه محسوب می‌شود. تومه معتقد است بین محیط‌زیست و توسعه فرهنگی ارتباط متقابل وجود دارد.	بین حس زیبایی‌شناسی و فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان رابطه وجود دارد.

فیتکائو و کسل	یکی از راه‌های نشان دادن شکل‌گیری ارزش‌های زیست‌محیطی بررسی تجربیات زندگی است که باورها و ارزش‌های محیط زیست‌گرایان فعال را شکل می‌دهد. محیط زیست‌گرایان فعال دارای علاقه‌مندی به یادگیری درباره محیط‌زیست و دغدغه داشتن برای آن هستند.	بین حس زیبایی‌شناسی و فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان رابطه وجود دارد.
نظریه گیدنز	گیدنز به موضوع زیست‌محیطی و جایگاه طبیعت در نظریه اجتماعی خود و پیامدهای اقتصادی و مالی گرفته تا پیامدهای فرهنگی و مسائل زیست‌بومی جهانی پرداخته است که از مرز ملی فراتر رفته و اثرات جهانی دارد.	بین رسانه‌های جمعی و فرهنگ زیست‌محیطی شهروندان رابطه وجود دارد.

منبع: برگرفته از فرایند پژوهش

در این پژوهش مدل تجربی سه دسته عوامل شامل پایگاه اقتصادی اجتماعی، متغیرهای واسطه‌ای و رسانه‌های جمعی به عنوان مستقل و متغیر رفتارهای محیط زیستی به عنوان وابسته نقش بازی می‌کنند.

مدل ۱- مدل تجربی پژوهش

Model 1. Experimental research model

روش پژوهش

این پژوهش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انجام گردید. با توجه به این که جمعیت مورد مطالعه در این پژوهش همگن نمی‌باشد، به ناچار در ابتدا جامعه آماری تقسیم شد و از درون هر قسمت نمونه‌ای مناسب انتخاب گردید. برای اعتبار صوری پس از طراحی گویه‌های طیف‌های مربوطه در اختیار متخصصان قرار گرفت. توافق نظر این افراد به گزینش گویه‌های مناسب برای هر طیف منجر شد. برای پایایی از آلفای کرونباخ استفاده گردید که متغیرهای پژوهش از میزان آلفای قابل قبولی برخوردار بودند.

روش مطالعه در این پژوهش، پیمایشی و تکنیک جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد. لازم به ذکر است پرسشنامه برای دو مقطع زمانی طرح شد به گونه‌ای که از پاسخگویان در قالب گواهایی در زمان حاضر خواسته شد که رفتارهای محیط زیستی خود را در ۱۰ سال پیش نیز ذکر کنند. جامعه آماری این پژوهش شامل افراد ۱۶ سال به بالای شهر کرمان است که در مناطق چهارگانه شهر ساکن هستند بر اساس آمار سال ۹۵ معادل ۶۳۴۱۳۲ نفر بوده است. در این تحقیق از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه استفاده شد که برابر با ۳۸۴ نفر می‌باشد. در

تعاریف عملیاتی متغیرها

رفتارهای محیط زیستی: به مجموعه آگاهی‌ها، ارزش‌ها، هنجارها و رفتارهایی که افراد جامعه در ارتباط با محیط‌زیست پیرامون خود دارند گفته می‌شود (۲۸). رفتارهای محیط زیستی در سه بُعد دانش، نگرش و رفتار سنجیده گردید.

۱- دانش محیط زیستی: به معنای میزان اطلاعات فرد در مورد مسائل محیط زیستی و عوامل مؤثر در گسترش آن و شناخت از چگونگی رفتار، جهت بهبود این معضلات است (۲۹). شناخت و آگاهی محیط زیستی خاص شامل ۵ مؤلفه (بازیافت با ۵ گویه، مصرف بهینه آب با ۵ گویه، آلودگی هوا با ۵ گویه، گونه‌های محیط زیستی با ۷ گویه و ریزگردها با ۵ گویه) در مجموع این مؤلفه با استفاده از ۲۷ گویه بر روی مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت تنظیم شده‌اند.

۲- نگرش محیط زیستی: مجموعه‌ای از احساسات، تمایلات، عقاید و قضاوت‌های یک فرد نسبت به یک پدیده یا رخداد محیط

زیستی در زندگی است (۲۵). برای سنجش و اندازه‌گیری این مفهوم از ۲۵ گویه در قالب ۵ بُعد (محدودیت رشد با ۵ گویه، مخالفت با انسان‌محوری با ۵ گویه، شکنندگی تعادل طبیعت با ۷ گویه، رد ایده معافیت بشر با ۵ گویه و ریزگردها با ۳ گویه) سنجیده شدند.

۳- رفتار محیط زیستی: مجموعه‌ای از کنش‌های افراد نسبت به محیط‌زیست است که در یک طیف وسیع از احساسات، تمایلات و آمادگی‌های خاص برای رفتار نسبت به محیط‌زیست را شامل می‌شود (۳۰، ۲۹). رفتار محیط زیستی در چهار مؤلفه (مصرف بهینه انرژی با ۵ گویه، مصرف بهینه آب با ۵ گویه، حوزه آلودگی هوا با ۶ گویه، محیط زیستی بازیافت با ۵ گویه، زیست‌بوم محلی (۳) شامل ۲۴ گویه رفتاری است که تکرار و فراوانی آن از سوی افراد را شامل می‌شود.

جدول ۲- متغیرها، شاخص‌ها و ابعاد متغیر وابسته

Table 2. Variables, indicators and dependent variable dimensions

فرهنگ زیست محیطی								
بعد	مؤلفه‌ها	گویه	ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه	ابعاد	مؤلفه‌ها	گویه
بُعد دانش	بازیافت	۵	بُعد نگرش	محدودیت رشد	۵	بُعد رفتار	مصرف بهینه انرژی	۵
	مصرف بهینه آب	۵		مخالفت با انسان‌محوری	۵		مصرف بهینه آب	۵
	آلودگی هوا	۵		شکنندگی تعادل طبیعت	۷		حوزه آلودگی آب	۶
	گونه‌های زیستی	۷		رد ایده معافیت بشر	۵		زیست‌محیطی بازیافت	۵
	ریزگردها	۳		ریزگردها	۳		زیست بوم محلی	۳

منبع: برگرفته از فرایند پژوهش

است. ۱- دوست دارم کویر لوت مثل همیشه زیبا و با طراوت باشد. ۲- باید در مورد زیبایی و زیباسازی محیط‌زیست آموزش‌های لازم به افراد ارائه شود. ۳- لذت بردن از زیبایی کویر لوت باعث سلامت روحی و روانی فرد می‌شود. ۴- گردش و استفاده از زیبایی‌های محیط‌زیست در برنامه‌ی زندگی من قرار دارد. ۵- از اقدامات محیط‌زیست کرمان برای فرهنگ‌سازی حفظ بقای یوزپلنگ آسیایی و جلوگیری از انقراض آن و اجرای کارگاه‌های آموزشی برای افراد محلی استقبال می‌کنم.

نگرش زیبایی‌شناختی: تجربه زیبا شناختی تجربه‌ای خوشایند و مطلوب است که به زندگی ارزش و معنا می‌بخشد. این تجربه مبتنی بر تعمقی نشأت گرفته از درون موجود زنده است که سبب می‌شود او محیطش را بهتر درک کند، تجربه‌ای که در بین همه مردم و در هر زمانی مستلزم تمرکز بر برخی از جنبه‌های محیط اطراف و درون خود شخص است. این متغیر با بهره‌گیری از پژوهش Valizadeh و Bizhani (۱۵) در قالب ۵ گویه زیر بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت سنجیده شده

به ناهمگن بودن این متغیرها، برای تجمیع آن‌ها در فرآیند کدگذاری مجدد، ابتدا هر یک از متغیرها به سه دسته بالا، متوسط و پایین دسته‌بندی می‌گردند و سپس متغیرهای دسته‌بندی شده با هم تجمیع و نمره متغیر پایگاه اقتصادی-اجتماعی به دست می‌آید.

آنالیز تحقیق

جدول ۳ توزیع فراوانی را بر حسب مشخصات پاسخگویان افراد نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد بیشترین تعداد پاسخگویان (۲۴۷ نفر) در گروه سنی ۳۰ تا ۴۹ سال قرار دارند. از طرفی ۴۴/۱ درصد از پاسخگویان مرد و ۵۵/۹ درصد از آن‌ها زن می‌باشند. بیش‌ترین درصد فراوانی را اشخاص با مدرک لیسانس با ۲۸/۱ و کمترین درصد را اشخاص با مدرک دکتری با ۱/۶ درصد هستند. نتایج نشان می‌دهد بیشتر پاسخگویان بین یک و نیم تا سه میلیون تومان درآمد داشتند. داده‌ها نشان می‌دهند که تعداد افراد مجرد ۱۷۷ نفر (۴۴/۲ درصد) و افراد متأهل برابر ۲۰۶ نفر (۵۱/۵ درصد) می‌باشند. نتایج نشان می‌دهد بیش‌ترین تعداد پاسخگویان افراد متأهل بودند. داده‌های جدول نشان می‌دهند که تعداد افرادی که در پایگاه اقتصادی اجتماعی میانی قرار دارند برابر ۱۷۸ نفر (۴۷/۶ درصد) بیش‌ترین تعداد پاسخگویان می‌باشند.

باورهای دینی: دین‌داری عبارت است از پابندی و آگاهی از اصول و شعائر یک مذهب به گونه‌ای که این پیروی بر زندگی فردی و اجتماعی تأثیرگذار باشد (۳۱). در این پژوهش جهت‌گیری‌های مذهبی بر اساس مقیاس Allport و Ross سنجیده شدند. آن‌ها در سال ۱۹۶۷ این مقیاس را برای سنجش جهت‌گیری‌های مذهبی درونی و برونی تهیه کردند. ۱- من عمدتاً به خاطر کسب حمایت و آرامش نماز می‌خوانم. ۲- مسجد به‌عنوان یک مکان برای فراهم کردن روابط اجتماعی خوب، بسیار مهم است. ۳- اغلب حضور خداوند را در زندگی‌ام احساس می‌کنم. ۴- اعتقادات مذهبی من پشتوانه واقعی دیدگاه کلی من به زندگی هستند. ۵- برای من مهم است که اوقاتی از وقت خود را صرف تأمل و تفکر در مورد مذهب بکنم.

رسانه‌های جمعی: رسانه‌های جمعی را مجموع فنون ابزار و وسایلی می‌دانند که از توانایی انتقال پیام‌های ارتباطی حسی و یا اندیشه‌ای در یک زمان، به شمار بسیاری از افراد و مخصوصاً در فواصل بسیار برخوردارند (۳۲). در این پژوهش، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی (پرکاربرد (رادیو و تلویزیون، ماهواره، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و روزنامه) با استفاده از دو شاخص استفاده از رسانه و تعداد ساعات استفاده از رسانه در شبانه‌روز بررسی شده است.

پایگاه اقتصادی - اجتماعی: شاخص‌های مربوط به این متغیر شامل: سطح تحصیلات، نوع شغل، میزان درآمد می‌باشد. با توجه

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مشخصات پاسخگویان

Table 3. Frequency distribution of respondents according to respondents' characteristics

نام متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد	نام متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
گروه‌های سنی	۱۶ تا ۲۹ سال	۳۵	۹/۴	پایگاه اقتصادی اجتماعی	بالا	۹۵	۲۵/۴
	۳۰ تا ۴۹ سال	۲۴۷	۶۶/۰		میانی	۱۷۸	۴۷/۶
	۵۰ سال به بالا	۹۲	۲۴/۶		پایین	۱۰۱	۲۷/۰
جنسیت	مرد	۱۶۵	۴۴/۱	وضعیت تأهل	مجرد	۶۰	۱۶/۰
	زن	۲۰۹	۵۵/۹		متأهل	۳۱۴	۸۴/۰
تحصیلات	زیر دیپلم	۸۵	۲۲/۱	درآمد	بدون درآمد	۱۱۲	۲۹/۹
	دیپلم	۹۴	۲۴/۴		تا ۱۵۰۰۰۰۰ تومان	۶۴	۱۷/۱

۴۲/۸	۱۶۰	۳۰۰۰۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰۰۰	۱۴/۵	۵۶	فوق‌دیپلم
۱۰/۲	۳۸	از ۳۰۰۰۰۰۰ تومان به بالا	۲۸/۱	۱۰۸	لیسانس
			۹/۱	۳۵	فوق‌لیسانس
			۱/۶	۶	دکتری

جدول ۴ نشان‌دهنده توزیع ابعاد سه‌گانه رفتارهای محیط زیستی (دانش، نگرش و رفتار) است. میانگین نمره رفتارهای محیط زیستی در زمان حاضر برابر با ۲۱۳/۵۲۴ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۲۲۸) پایین‌تر است. می‌توان استنباط کرد که میانگین رفتارهای محیط زیستی برای افراد از میانگین مورد انتظار پایین‌تر می‌باشد. این نتایج برای ۱۰ سال قبل با میانگین ۱۸۰/۷۹۹ در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۲۲۸) پایین‌تر است.

جدول ۴ نشان‌دهنده توزیع ابعاد سه‌گانه رفتارهای محیط زیستی (دانش، نگرش و رفتار) است. میانگین نمره رفتارهای محیط زیستی در زمان حاضر برابر با ۲۱۳/۵۲۴ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۲۲۸) پایین‌تر است. می‌توان استنباط کرد

جدول ۴- توزیع میزان رفتارهای محیط زیستی در ابعاد مؤلفه رفتار بر حسب شاخص توصیفی

Table 4. Distribution of environmental behaviors in the dimensions of the behavior component according to the descriptive index

بازه زمانی	نام متغیر	میانگین واقعی	میانگین مورد انتظار
رفتار ۱۰ سال پیش	بُعد آگاهی محیط زیستی	۵۰/۶۹	۸۱
	بُعد نگرش محیط زیستی	۷۲/۰۴	۷۵
	بُعد رفتاری محیط زیستی	۵۸/۰۶	۷۲
رفتارهای محیط زیستی در ۱۰ سال قبل		۱۸۰/۷۹۹	۲۲۸
رفتار در حال حاضر	بُعد آگاهی محیط زیستی	۶۷/۸۹	۸۱
	بُعد نگرش محیط زیستی	۸۴/۳۰	۷۵
	بُعد رفتاری محیط زیستی	۶۱/۳۱	۷۲
رفتارهای محیط زیستی در حال حاضر		۲۱۳/۵۲۴	۲۲۸

جدول ۵ نشان‌دهنده میانگین نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی و باورهای دینی است. میانگین نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی برای زمان حاضر برابر با ۱۳/۳۵ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۱۵) در حد پایین‌تر است. این نتایج برای ۱۰ سال قبل با ۲۰/۰۳ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۱۵) بالاتر است. از نتایج حاصل چنین استنباط می‌شود که میانگین باورهای دینی در حال حاضر نسبت به ۱۰ سال قبل کاهش یافته است.

جدول ۵ نشان‌دهنده میانگین نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی و باورهای دینی است. میانگین نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی برای زمان حاضر برابر با ۱۳/۳۵ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۱۵) در حد پایین‌تر است. این نتایج برای ۱۰ سال قبل ۱۳/۲۸ است که در مقایسه با میانگین مورد انتظار (۱۵) پایین‌تر است. میانگین میزان باورهای دینی در

دیگر میانگین مورد انتظار در این مطالعه همان میانگین براساس گویه است.

۱- میانگین مورد انتظار در این مطالعه از حاصلضرب تعداد گویه هایی که هر یک از متغیرها را می‌سنجند، در حد وسط مقیاس (که در اینجا طیف پنج درجه ای لیکرت بوده و ۳) به دست آمده است. به عبارت

جدول ۵- توزیع میزان نگرش زیبایی‌شناسی و باورهای دینی بر حسب شاخص توصیفی

Table 5. Distribution of aesthetic attitude and religious beliefs according to descriptive index

نام متغیر	بازه زمانی	میانگین واقعی	میانگین مورد انتظار
نگرش زیبایی‌شناسی محیط زیستی	۱۰ سال قبل	۱۳/۲۸	۱۵
	در حال حاضر	۱۳/۳۵	۱۵
باورهای دینی	۱۰ سال قبل	۱۲/۵۵	۱۵
	در حال حاضر	۲۰/۰۳	۱۵

جدول ۶ ماتریس همبستگی بین نگرش زیباشناختی و باورهای دینی پاسخگویان و رفتارهای محیط زیستی هر یک از ابعاد آن (آگاهی، نگرش و رفتار) را در زمان حاضر و ده سال پیش نشان می‌دهد. بر اساس یافته‌های به دست آمده، نگرش زیباشناختی با آگاهی محیط زیستی ($r=0/03$) در زمان حاضر رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که باورهای دینی با میزان رفتارهای محیط زیستی (در ده سال پیش) در بُعد آگاهی ($r=0/22$) در بُعد نگرش ($r=0/28$) و در بُعد رفتاری ($r=0/31$) دارای رابطه معنادار می‌باشد.

جدول ۶- ماتریس همبستگی بین وضعیت نگرش زیبایی‌شناختی و میزان رفتارهای محیط زیستی

Table 6. Correlation matrix between the state of aesthetic attitude and the amount of environmental behaviors

ضریب همبستگی پیرسون	بعد آگاهی	بعد نگرش	بعد رفتار	رفتارهای محیط زیستی	
				زمان حاضر	ده سال پیش
همبستگی	۰/۰۳	۰/۳۰	۰/۴۰	نگرش زیباشناختی	زمان حاضر
معناداری	۰/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		
همبستگی	۰/۲۲	۰/۲۸	۰/۳۱	معناداری	ده سال پیش
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		
همبستگی	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۱۲	معناداری	زمان حاضر
معناداری	۰/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		
همبستگی	۰/۲۲	۰/۲۸	۰/۳۱	معناداری	ده سال پیش
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۹		
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۸	معناداری	ده سال پیش
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		

جدول ۷ آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی را بر حسب گروه سنی پاسخگویان نشان می‌دهد. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که میانگین رفتارهای محیط زیستی برای سه گروه سنی مطرح شده با هم تفاوت معنادار دارد و این تفاوت مشاهده شده بر اساس آزمون تحلیل واریانس معنادار بوده و نتیجه قابل تعمیم از نمونه به جامعه آماری می‌باشد.

جدول ۷- آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی را بر حسب گروه سنی پاسخگویان نشان می‌دهد. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که میانگین رفتارهای محیط زیستی برای سه گروه سنی مطرح شده با هم تفاوت معنادار دارد و این تفاوت مشاهده شده بر اساس آزمون تحلیل واریانس معنادار بوده و نتیجه قابل تعمیم از نمونه به جامعه آماری می‌باشد.

جدول ۷- آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی بر حسب گروه‌های سنی

Table 7. The average difference test of environmental behaviors according to age groups

وابسته	گروه سنی	میانگین	میزان F	معناداری	وابسته	گروه سنی	میانگین	میزان F	معناداری
در بعد آگاهی	۱۶ تا ۲۹	۵۳/۶۲	۱/۳۸	۰/۲۵۱	در بعد رفتاری	۱۶ تا ۲۹	۶۱/۳۷	۲/۲۹	۰/۱۰
	۳۰ تا ۴۹	۵۰/۳۸				۴۹ تا ۳۰	۵۸/۱۱		
	۵۰ به بالا	۵۰/۴۰				۵۰ به بالا	۵۶/۶۷		
در بعد نگرشی	۱۶ تا ۲۹	۷۴/۵۷	۱۲/۱۴	۰/۰۰۰	در کل	۱۶ تا ۲۹	۱۸۹/۵۷	۴/۱۱	۰/۰۲
	۳۰ تا ۴۹	۷۰/۰۲				۳۰ تا ۴۹	۱۷۸/۵۲		
	۵۰ به بالا	۷۶/۵۰				۵۰ به بالا	۱۸۳/۵۸		

جدول ۸ آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی را بر حسب پایگاه اقتصادی اجتماعی پاسخگویان نشان می‌دهد. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی در کل برای افراد دارای پایگاه اقتصادی اجتماعی بالا (۱۸۵/۸۵)، پایگاه میانی هستند (۱۷۷/۹۶) و پایگاه پایین (۱۸۱/۰۶) است. نتایج آزمون تحلیل واریانس پایگاه اقتصادی اجتماعی با مقدار (F= ۳/۳۸) و مقدار معناداری (Sig= ۰/۰۳۵) می‌باشد.

جدول ۸ آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی را بر حسب پایگاه اقتصادی اجتماعی پاسخگویان نشان می‌دهد. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی در کل برای افراد دارای پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین (۱۸۱/۰۶)، پایگاه میانی هستند (۱۷۷/۹۶) و پایگاه بالا (۱۸۵/۸۵) می‌باشد.

جدول ۸ - آزمون تفاوت میانگین میزان رفتارهای محیط زیستی بر حسب پایگاه اقتصادی اجتماعی

Table 8 - The average difference test of environmental behaviors according to the socio-economic base

وابسته	پایگاه	میانگین	میزان F	معناداری	وابسته	پایگاه	میانگین	میزان F	معناداری
در بعد آگاهی	بالا	۵۳/۳۸	۴/۰۸۳	۰/۰۱۸	در بعد رفتاری	بالا	۵۸/۴۲	۲/۶۸	۰/۰۷۰
	میانی	۵۰/۰۵				میانی	۵۶/۸۰		
	پایین	۴۹/۲۷				پایین	۵۹/۹۵		
در بعد نگرشی	بالا	۷۴/۰۴	۲/۰۵۰	۰/۱۳۰	در کل	بالا	۱۸۵/۸۵	۳/۳۸	۰/۰۳۵
	میانی	۷۱/۰۹				میانی	۱۷۷/۹۶		
	پایین	۷۱/۸۳				پایین	۱۸۱/۰۶		

جدول ۹ نتایج رگرسیون چندمتغیره را نشان می‌دهد که بر اساس آن چهار معادله رگرسیونی برای متغیر رفتارهای محیط زیستی و ابعاد سه‌گانه آن (آگاهی، نگرش و رفتار) بیان شده است. اولین مدل مربوط به بعد دانش از رفتارهای محیط زیستی است که پایگاه اقتصادی اجتماعی پاسخگویان وارد معادله شد. دومین مدل مربوط به بعد نگرش از رفتارهای محیط زیستی است که مقدار T برای حس زیبایی‌شناسی، سن و باورهای مذهبی

معنی‌داری می‌باشد. سومین مدل مربوط به بعد رفتاری از رفتارهای محیط زیستی است. در این جا دو متغیر حس زیبایی‌شناسی و سن پاسخگویان وارد معادله رگرسیونی شده است. چهارمین مدل مربوط به رفتارهای محیط زیستی است. در اینجا متغیر حس زیبایی‌شناسی وارد معادله رگرسیونی شده است.

جدول ۹- تحلیل متغیرهای مستقل جهت پیش‌بینی متغیر وابسته (میزان رفتارهای محیط زیستی) و ابعاد آن

Table 9. Analysis of independent variables to predict the dependent variable (level of environmental behaviors) and its dimensions

Sig.	F	R ²	Sig...	t-test	Beta	B	نام متغیر	مدل ۱: رفتارهای محیط زیستی در بعد دانش
۰/۰۰۰	۹/۴۰	۰/۱۶	۰/۰۰۲	-۳/۰۶۶	-۰/۱۶	-۰/۷۹	پایگاه اقتصادی	
Constant ۱/۶۴ =Durbin-Watson =۵۶/۹۶								
Sig.	F	R ²	Sig...	t-test	Beta	B	نام متغیر	مدل ۲: رفتارهای محیط زیستی در بعد نگرش
۰/۰۰۰	۲۲/۳۸	۰/۳۰	۰/۰۰۰	۵/۱۷	۰/۲۶	۰/۸۴	حس زیبایی‌شناسی	
			۰/۳۷	۴/۲۷	۰/۲۰	۰/۲۱	سن پاسخگویان	
			۰/۳۹	۲/۵۳	۰/۱۳	۰/۳۷	باورهای مذهبی	
Constant ۱/۸۰ =Durbin-Watson =۴۷/۱۳								
Sig.	F	R ²	Sig...	t-test	Beta	B	نام متغیر	مدل ۳: رفتارهای محیط زیستی
۰/۰۰۰	۴۱/۷۰	۰/۴۰	۰/۰۰۰	۸/۶۲	۰/۴۰	۱/۲۴	حس زیبایی‌شناسی	
			۰/۴۳	-۲/۹۲	-۰/۱۳	-۰/۱۴	سن پاسخگویان	
Constant ۱/۹۴ =Durbin-Watson =۴۷/۳۸								
Sig.	F	R ²	Sig...	t-test	Beta	B	نام متغیر	مدل ۴: رفتارهای محیط زیستی
۰/۰۰۰	۵۲/۰۱	۰/۳۵	۰/۰۰۰	۷/۲۱	۰/۳۵	۲/۳۴	حس زیبایی‌شناسی	
Constant ۱/۷۸ =Durbin-Watson =۱۴۹/۷۲								

دوم مربعات باقیمانده گذاشتیم. با توجه به این که این شاخص کمتر از ۰/۰۸ است؛ برازش مدل قابل قبول است. شاخص ریشه میانگین مجذور باقیمانده‌ها برابر ۰/۴۸۵، شاخص برازش مطلق GFI برابر ۰/۸۷۵، شاخص برازش مطلق AGFI برابر ۰/۸۳۶ و شاخص برازش تطبیقی CFI برابر ۰/۸۹۰ است که نتایج مطلوبی را نشان می‌دهند. مقدار کای اسکور نسبی برابر ۲/۴۳۶، شاخص RMSEA برابر ۰/۰۶۲ و شاخص PCFI برابر ۰/۶۶۵ نشان می‌دهد.

معادله رگرسیون چندمتغیره: $Y = a + bx_1 + bx_2 + \dots + bx_n$
 رفتارهای محیط زیستی = ۱۴۹/۷۲ + ۰/۳۵ (حس زیبایی‌شناسی) + e_i

جهت بررسی متغیرهای مکنون و پنهان و محاسبه خطاهای اندازه‌گیری و ساختاری، از مدل معادلات ساختاری استفاده گردید. نتایج حاصل نشان می‌دهد که مقدار کای اسکور غیرمعنادار (CMIN) برابر ۶۵۰/۳۰۴ نتیجه مطلوبی را نشان نمی‌دهد. کای اسکور شاخص بدی برازش است و همیشه مقادیر بالا را نشان می‌دهد، برای رفع آن مینارا بر قضاوت براساس ریشه

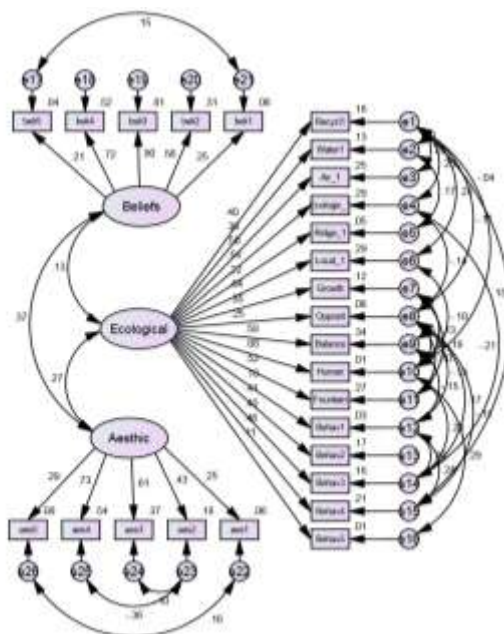
جدول ۱۰- شاخص‌های کلی برازش برای مدل عاملی رفتارهای محیط زیستی

Table 10. general fit indices for the factor model of environmental behaviors

اصلاح دوم	اصلاح اول	مدل اصلی	شاخص	اصلاح دوم	اصلاح اول	مدل اصلی	شاخص
۰/۶۶۶	۰/۶۷۵	۰/۶۶۲	PGFI	۶۵۰/۳۰۴	۷۲۹/۶۴۹	۱۱۱۳/۱۱۲	CMIN
۰/۸۰۹	۰/۷۷۴	۰/۵۹۴	CFI	۲۶۷	۲۷۶	۲۹۷	DF
۰/۷۶۸	۰/۷۳۴	۰/۵۵۶	TLI	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	P
۰/۶۶۵	۰/۶۵۸	۰/۵۴۳	PCFI	۲/۴۳۶	۲/۶۴۴	۳/۷۴۸	CMIN/DF
۰/۰۶۲	۰/۰۶۶	۰/۰۸۶	RMSEA	۰/۴۸۵	۰/۵۳۵	۰/۹۲۳	RMR
۸۱۸/۳۰۴	۸۷۹/۶۴۹	۱۲۲۱/۱۱۲	AIC	۰/۸۷۵	۰/۸۵۸	۰/۷۸۳	GFI

مدل ۲ مدل عاملی متغیرهای مستقل را در حالت استاندارد نشان

می‌دهد.

مدل ۲- مدل استاندارد اندازه‌گیری عاملی متغیر وابسته

Model 2. the standard model of factorial measurement of the dependent variable

مشاهده می‌شود مقدار P-value برای متغیرهای پژوهش کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که معنادار می‌باشند.

جدول ۱۱ وزن‌های استاندارد و غیراستاندارد رگرسیونی هر یک از متغیرهای مستقل بر روی وابسته را نشان می‌دهد. چنانچه

جدول ۱۱- برآورد استاندارد و غیراستاندارد پارامترهای اصلی (ضرایب گاما) و سطوح معناداری برای آزمون فرضیه‌ها

Table 11. Standard and non-standard estimation of the main parameters (gamma coefficients) and significance levels for hypothesis testing

سطح معناداری	برآورد رگرسیونی		پارامتر			فرضیه
	غیراستاندارد	استاندارد	متغیر وابسته	جهت	متغیر مستقل	
۰/۰۰۴	-۰/۱۶۰	-۰/۱۴۱	رفتار محیط زیستی	-	پایگاه اقتصادی اجتماعی	اول
۰/۰۰۲	۰/۱۷۵	۰/۱۷۵	رفتار محیط زیستی	+	میزان استفاده از رسانه‌ها	دوم
۰/۰۲۸	۰/۱۸۳	۰/۶۹۷	رفتار محیط زیستی	+	حس زیبایی‌شناختی	سوم

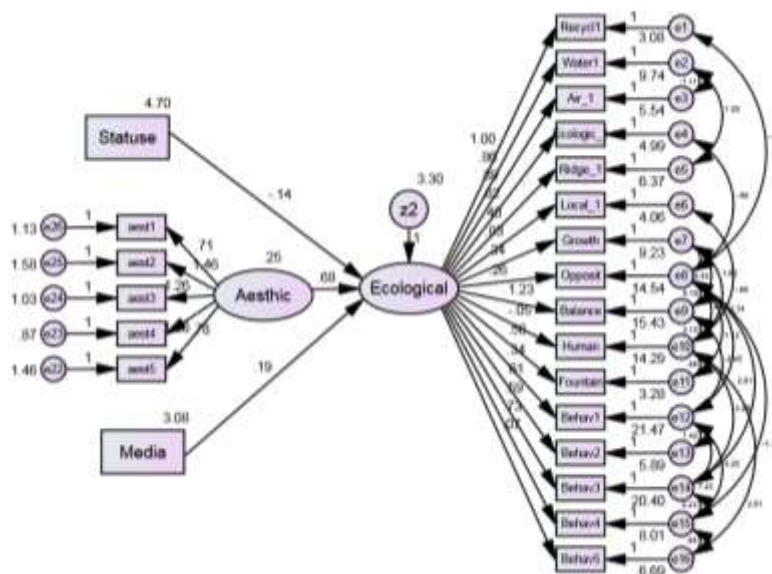
آماري می‌باشد. لازم به ذکر است که مقدار نسبت بحرانی برای پایگاه اقتصادی اجتماعی با مقدار ۲/۸۴۶- و برای میزان استفاده از رسانه‌های جمعی با مقدار ۳/۱۱۴ و همچنین حس زیبایی‌شناختی با مقدار بحرانی ۲/۲۰۰ بیشتر از ۱/۹۶ یا همان استاندارد بوده و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

برای پاسخ به این سؤال که آیا مقادیر معنادار شده قابلیت تعمیم به جامعه آماری دارد یا نه؟ از تکنیک خودگردان سازی (Bootstrapping) استفاده شد. نسبت بحرانی (CR) برای سه متغیر جدول در مقایسه با مبنای استاندارد (۱/۹۶) بیشتر می‌باشد و نتایج به دست آمده از نمونه؛ قابلیت تعمیم به جامعه

جدول ۱۲- وضعیت معناداری برای تعمیم نتایج بر اساس تکنیک خودگردان سازی

Table 12. Meaningful status for generalizing the results based on the self-management technique

P-value	نسبت بحرانی	حداکثر	حداقل	متغیر مستقل	فرضیه
۰/۰۱۰	-۲/۸۴۶	-۰/۰۳۸۰	-۰/۲۸۰	پایگاه اقتصادی اجتماعی	اول
۰/۰۰۲	۳/۱۱۴	۰/۲۸۴	۰/۰۶۷	میزان استفاده از رسانه‌ها	دوم
۰/۰۸	۲/۲۰۰	۰/۳۹۱	-۰/۰۲۵	حس زیبایی‌شناختی	سوم

نمودار ۳- مدل ساختاری غیراستاندارد

Diagram 3. of non-standard structural model

اکثر شاخص‌ها مناسب بودن مدل را تأیید می‌کنند. مدل مذکور در سه مرحله اصلاح گردید و بیشتر از آن بر اساس مبانی نظری پژوهش منطقی به نظر نمی‌رسید.

جدول ۱۳ شاخص‌های کلی برازش برای مدل ساختاری رفتارهای محیط زیستی را نشان می‌دهد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که هر چند مدل در برخی از شاخص‌ها با مدل مطلوب فاصله دارد، اما

جدول ۱۳- شاخص‌های کلی برازش برای مدل ساختاری رگرسیون رفتارهای محیط زیستی

Table 13. General fit indices for the structural regression model of environmental behaviors

مدل اصلاح‌شده			مدل اصلی	شاخص
سوم	دوم	اول		
۴۰۶/۶۳۸	۴۳۳/۴۵۵	۸۲۲/۹۲۴	۱۱۷۹/۹۹۶	CMIN
۲۰۵	۲۱۰	۲۲۹	۳۴۸	DF
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	P
۱/۹۸۴	۲/۱۱۲	۳/۵۹۴	۳/۳۹۱	CMIN/DF
۰/۴۷۷	۰/۵۵۱	۱/۰۱۶	۰/۸۶۵	RMR
۰/۹۱۵	۰/۹۰۸	۰/۸۲۵	۰/۷۹۴	GFI
۰/۸۸۵	۰/۸۷۹	۰/۷۸۹	۰/۷۵۹	AGFI
۰/۶۸۰	۰/۶۹۱	۰/۶۸۴	۰/۶۸۰	PGFI
۰/۸۵۹	۰/۸۳۶	۰/۵۸۴	۰/۵۳۶	CFI
۰/۸۲۶	۰/۸۰۳	۰/۵۴۰	۰/۴۹۶	TLI
۰/۶۹۶	۰/۶۹۴	۰/۵۲۸	۰/۴۹۴	PCFI
۰/۰۵۱	۰/۰۵۵	۰/۰۸۳	۰/۰۸۰	RMSEA
۵۴۸/۶۳۸	۵۷۴/۴۵۵	۹۱۶/۹۲۴	۱۲۹۵/۹۹۶	AIC
۰/۶۸۰	۰/۶۹۱	۰/۶۸۴	۰/۶۸۰	Hoelter
۲۲۱ در سطح ۰/۰۵ و ۲۳۳ در سطح ۰/۰۱				

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر بیانگر آن است که باورهای دینی با میزان رفتارهای محیط زیستی در ده سال پیش، رابطه معناداری نداشت. شاید یکی از دلایل این قضیه میزان عدم آگاهی و کم اهمیت بودن مسئولیت‌ها و حفظ محیط‌زیست برای بشر بود؛ اما در زمان حاضر و در زمان انجام پژوهش این رابطه معنادار بود. می‌توان استنباط کرد که گرایش مردم به سمت طبیعت و طبیعت دوستی امروزه بیشتر از گذشته می‌باشد و این اهمیت از طریق رسانه‌ها و ارائه برنامه‌های صدا و سیما قابل مشاهده است. این نتیجه با تحقیق karimi (۱۶) که حاکی از آن بود که رفتار

هدف اصلی این مطالعه بررسی رابطه بین گرایش‌های دینی و حس زیبایی‌شناختی با رفتارهای محیط زیستی شهروندان کرمان بود. بر اساس نتایج پژوهش، نگرش زیباشناختی محیط زیستی با رفتار محیط زیستی (در ده سال پیش) و در زمان حاضر دارای رابطه معنادار می‌باشد. این نتیجه با پژوهش Valizadeh و Bizhani (۱۵) همخوانی دارد. می‌توان چنین استدلال کرد که نگرش زیبایی‌شناسی رفتار و در نتیجه رفتارهای محیط زیستی ما را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳- نسبت به بازتعریف تعالیم مذهبی شهروندان از طرق مختلفی مانند ارتقای سطح فضاهای مذهبی، استفاده از عاملان مذهبی با تحصیلات عالی و ارتباط سازنده با شهروندان و هم چنین درگیر نمودن مردم جهت مشارکت در برنامه‌های مذهبی شهروندان و ارائه برنامه‌های محیط زیستی توسط کارشناسان خبره مذهبی؛ اقدام لازم به وجود آورد تا نگرش مردم نسبت به مساله محیط زیستی تغییر پیدا کرده و از سطح موجود به آن چه که مطلوب است، تغییر دهند.

References

1. Callicott, J. B., 1987. Companion to a Sand County Almanac: Interpretive and critical essays. Univ of Wisconsin Press.
2. Callicott, J. B., 1989. In defense of the land ethic: essays in environmental philosophy. Suny Press.
3. Hosseinzadeh, A., 2010. Investigating consumer behavior concerning green Products purchasing decision. Master's Thesis Shahid Beheshti University. (In Persian)
4. Kim, S., & An, K., 2017. Exploring psychological and aesthetic approaches of bio-retention facilities in the urban open space. Sustainability, 9(11): 2067.
5. Vanstockem, J., Vranken, L., Bleys, B., Somers, B., & Hermy, M., 2018. Do looks matter? A case study on extensive green roofs using discrete choice experiments. Sustainability, 10(2): 309.
6. Carroll, N., 1993. On being moved by nature: Between religion and natural history. Cambridge University Press.
7. Rolston, H., 2002. From beauty to duty: Aesthetics of nature and environmental ethics. In Environment and the Arts: Perspectives on Environmental Aesthetics; Berleant, A., Ed.; Ashgate: Burlington, VT, USA, 2002; pp. 127-141.

مصرف آب از عواملی نظیر میزان دین داری افراد تأثیر می‌پذیرد. نتایج این فرضیه بر مبنای ادبیات نظری پژوهش نیز قابل تفسیر می‌باشد. به عنوان نمونه از دیدگاه Stern (۱۴) برخی روایت‌ها بر ارزش‌های مذهبی تأکید می‌کنند و می‌گویند بعضی عقاید یهودی - مسیحی زمینه را برای بی‌ارزش کردن محیط‌زیست فراهم می‌کنند و بعضی باورها که محیط‌زیست را مقدس می‌دانند، توجه به محیط‌زیست را افزایش می‌دهند. سایر متخصصان دغدغه و رفتار محیط زیستی را به نظریه عمومی ارزش‌ها ربط می‌دهند و دریافته‌اند که ارزش‌های دگرخواهانه میان افرادی که در فعالیت‌های محیط زیست‌گرایانه شرکت می‌کنند بیشتر است. در نتیجه با تأکید بر نیاز به حضور یک پایه دینی برای حل بحران‌های محیط زیستی، حضور عامل مذهب را در بحث‌های محیطی ضروری می‌دانند. در یک نتیجه کلی می‌توان گفت که فرهنگ عامل تعیین‌کننده رفتارهای افراد در یک جامعه است و رفتارهای زیست‌محیطی تک‌تک افراد نشأت گرفته از این عامل مهم می‌باشد. عمده ادیان جهان بر این باورند که حتی جنگ بشریت سر طبیعت، بی‌حرمتی به یکی از جنبه‌های اساسی الهی هستی به حساب می‌آید؛ بنابراین بر اساس آموزه‌های دینی افراد باید نسبت به طبیعت و محیط‌زیست خود احساس تعلق و مسئولیت‌پذیری داشته و در حفظ و نه تخریب آن کوشا باشند چرا که عالم هستی به عنوان امانتی در دست بشریت است که باید در حفظ و نگهداری آن، مؤمنان ملزم به اجرای آن باشند.

بر اساس نتایج حاصل پیشنهاد می‌شود:

الف- با استفاده از زیباسازی فضاهای شهری و نزدیک کردن معابر و مناظر شهری به سمت منظرگاه‌های طبیعی، فضایی موردپسند و دل‌نشین برای شهروندان ایجاد نمود.

۲- با آموزش‌های محیط زیستی به شهروندان می‌توان نوعی نگرش مثبت به فضاهای زیستی در آن‌ها ایجاد کرد تا هر یک از شهروندان عاملان حفاظت و مراقبت از محیط‌زیست شوند و با استفاده از کارشناسان خبره، مسئولیت‌پذیر و آگاه، نسبت به آگاه‌سازی مردم، تعریف نگرش و رفتار آن‌ها اقدام لازم به عمل آورند.

- Culture of Isfahan People and Some of its Factors. *Journal of Humanities*, University of Isfahan, 23(2): 17-34. (In Persian)
18. Wang, P. C., & Yu, C. Y., 2018. Aesthetic experience as an essential factor to trigger positive environmental consciousness. *Sustainability*, 10(4): 1-16.
 19. Heydari Sarban, V. (2019) In a study entitled Study and analysis of social factors affecting the improvement of environmental protection behaviors in rural areas, a case study: Ardabil city, *Journal of Applied Sociology*, 30(74): 47-64.
 20. 20- Available, F. And Khajeh Nouri, B. (2019). Investigating the Relationship between Sociological Factors and Environmental Behavior of Shiraz Citizens, *Journal: Applied Sociology*, 76: 35-58.
 21. Kose, S., Gencer, A. S., Gezer, K., Erol, G., & Bilen, K., 2011. Investigation of undergraduate students' environmental attitudes. *International Electronic Journal of environmental education*, 1(2): 85-96.
 22. Novah, A., & Foroutankia, S., 2011. The study of relationship between the constructs of rational action model with environmental attitudes and behaviors. *Green Vows Quarterly*, 9(37): 3-7.
 23. Barry, J., 2001. *Environment and social theory*, Translated by Hassan Pouyan and Nayereh Tavakoli, Tehran. Environmental Protection Agency, First Edition. (In Persian)
 24. Soleiman porumran, M., 2014. *Natural Resources Conservation Approach: A Hidden Priority in the Sustainability Development Program*. The Iranian National Conference on Environment
 8. Woodrum, E., & Hoban, T., 1994. Theology and religiosity effects on environmentalism. *Review of Religious Research*, 35(3): 193-206.
 9. Mohaghegh Damad, M., 2011. *Environmental Theology*, monthly of *Religious News*, 1(1): 38-45. (In Persian)
 10. Javadi-Amoli, A., 2007. *Islam and the environment*, Qom: Esra Publishing. (In Persian)
 11. Benthall, J., 2003. The greening of Islam?. *Anthropology today*, 19(6): 10-12.
 12. Nasr, S.H., 2003. *Islam, the Contemporary Islamic World, and the Environmental Crisis*. In *Islam and Ecology: A Bestowed Trust*, eds. R.C. Foltz, F.M. Denny and A. Baharuddin, 85-105. Cambridge: Harvard University Press.
 13. Nokel, Z., 2010. Environmental Concepts in Islam, monthly of *Religious News*, 29: 36-37. (In Persian)
 14. Stren, P. C., 2000. Toward a coherent theory of environmentally significant behaviour. *Journal of Social Issues*, 56(3): 407-424.
 15. Valizadeh, N. & Bizhani, M., 2016. Application of Maslow's Needs Theory to Analyze Environmental Aesthetics Attitude of Rural people in Miandoab Township, *Journal of Iranian Agricultural Extension and Education Sciences*, 12(2):73-87. (In Persian)
 16. Karimi, L., 2010. Investigating sociological factors affecting environmental behavior (relying on water use behavior), Master's Thesis Payam Noor University Parand Center. (In Persian)
 17. 17- Shahnoshi, M. & Abdollahi, A.S., 2018. An Analysis of Environmental

29. Nosrati, F., Serajzadeh, S.H, Dihol, M., 2016. Sociological explanation of environmental behavior, Case Study: Citizens of Tehran, Journal of Sustainable development of geographical environment, 1(3): 1-18. (In Persian)
30. Kollmuss, A., & Agyeman, J., 2002. Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?. Environmental education research, 8(3): 239-260.
31. Rabbani Khorasgani A., & Ghasemi, V., 2007. The relationship between social security and religious attitude. Journal of Humanities, University of Isfahan, 4: 1-18. (In Persian)
32. Birou, A., 1991. Social Science Culture. Translated by Bagher Sarokhani. Tehran, Kayhan Publications. (In Persian)
- and Energy, Kharazmi International Educational and Research Institute, Shiraz. (In Persian)
25. Salehi, S., 2010. People and the Environment: A Study of Environmental Attitudes and Behaviour in Iran. LAP Lambert Academic Publishing.
26. Inglehart, R., & Flanagan, S. C., 1987. Value change in industrial societies. American Political Science Review, 81(4): 1289-1319.
27. Tohme, G., 1994. Cultural Development and Environment, ranslated by Mahmoud Sharepour, Tehran: Center for Fundamental Research. (In Persian)
28. Dunlap, R. E., 2008. The new environmental paradigm scale: From marginality to worldwide use. The Journal of environmental education, 40(1): 3-18.